

викладач кафедри загальної та прикладної психології і педагогіки
навчально-наукового інституту права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ

Психологічні особливості професійної діяльності слідчого в екстремальних умовах

На сьогоднішній день проблема професійної діяльності слідчого стоїть найбільш гостро в системі професійного становлення особистості та виконання професійних обов'язків. Це пояснюється тим, що з кожним днем зростає рівень злочинності в суспільстві і це вимагає більш ретельного підходу до виконання своїх професійних обов'язків працівників ОВС.

Професійна діяльність слідчого включає в себе дуже важливі сторони виконання професійних обов'язків:

1. Пошукова сторона діяльності реалізує прагнення слідчого розкрити злочин і полягає в зборі інформації по кримінальній справі. Особливе значення пошукова діяльність слідчого має на початковому етапі розслідування і полягає у виокремленні з оточення середовища криміналістично значущої інформації (слідів, залишених злочинцем, знарядь злочину тощо), яка надає можливість з певною достовірністю уявити обставини вчинення злочину;

2. Реконструктивна сторона діяльності полягає в опрацюванні отриманої інформації та прийнятті рішень. Для цього слідчий повинен знати цілу низку наук: кримінальне право, кримінально-процесуальне законодавство, криміналістику, психологію та ін. На основі аналізу та синтезу зібраної інформації проводиться висунення робочих версій, планування роботи по справі;

3. Комунікативна сторона діяльності полягає в одержанні необхідної інформації шляхом спілкування. Саме вона дозволяє з'ясувати суть справи, особливості злочину, ступінь порушення закону. Слідчому дуже важливо у своїй діяльності встановити контакт з людьми, отримати достовірну інформацію й творчо її використовувати у своїй діяльності;

4. Організаторська сторона діяльності слідчого складається з вольових дій, спрямованих на реалізацію планів і перевірку висунутих версій. Вона постає в двох формах: самоорганізації та організації людей для колективного вирішення професійних завдань;

5. Посвідчувальна сторона діяльності слідчого полягає у приведенні отриманої інформації по справі в спеціальну, передбачену законом форму. Це може бути постанова, протокол та інші документи.

Виділяють такі психологічні особливості професії слідчого, як: державний і політичний характер слідчої діяльності; її правова регламентація; протидія зацікавлених осіб; наявність владних повноважень; зберігання службової таємниці; своєрідність суспільно-психологічної атмосфери розслідування; різнобічність і творчий характер; дефіцит часу; своєрідність зовнішніх умов і наявність перевантажень у діяльності слідчого; її виховний вплив; підвищена відповідальність за рішення, які приймаються; процесуальна самостійність слідчого [2].

Слідча діяльність різноманітна, вона відноситься до екстремальних, ризиконебезпечних видів професій.

Під екстремальними умовами в психології, як правило, розуміють наявність у професії стрес-факторів. Екстремальними факторами можуть виступати як фізичні фактори середовища (шум, наявність впливу шкідливих чинників, висока чи низька температура та ін.), так і емоційні фактори (дефіцит часу, загроза життю, підвищена відповідальність та ін.).

Екстремальні ситуації, що виникають у діяльності слідчих, мають свій конкретний психологічний зміст, виявляються у відповідних формах [3]:

1.Швидкоплинність – діяльність слідчого відбувається при жорсткому дефіциті часу з максимальним психічним навантаженням особистості, за готовності до негайних дій у винятково швидкому темпі. Цьому типу ситуації властиві несподіваність, новизна окремих її елементів, швидкість виникнення, нестача і суперечливість інформації, інтенсивне функціонування мислення, швидкоплинність психічних процесів. Основний фактор даної ситуації - раптовість, тому велике значення має наявність у слідчого відповідного досвіду і навиків;

2.Тривалість - для ефективної діяльності слідчого у тривалій ситуації необхідні стійкі мотиви діяльності, психічна витривалість, висока мобілізованість, відповідальність, самостійність та інші якості;

3.Ситуація з елементом невизначеності - у цій ситуації перед слідчим постає проблема вибору єдиного правильного рішення з декількох можливих і однаково значущих. Ситуації з елементом невизначеності властиві відсутність або суперечливість інформації. У вирішенні різноманітних завдань у рамках цієї ситуації визначального значення набувають адекватна мотивація, емоційна усталеність, висока професійна підготовка й інтелектуальна працездатність;

4.Ситуація, що потребує готовності до екстрених дій - діяльність слідчого у зазначеній ситуації потребує високого рівня пильності, швидкості переключення психічних процесів, емоційної усталеності;

5.Ситуація, яка сполучає несподіваність і дефіцит часу - характеризується необхідністю негайного прийняття правильного рішення, високим ступенем персональної відповідальності за прийняті рішення і дії, негайним виявом результатів;

6.Ситуація з надходженням помилкової інформації - виникає, як правило, при одержанні дезінформації. Характеризується залежністю кількості помилкових рішень і дій від наявності часу і досвіду слідчого;

7.Ситуація "домінантного стану" обумовлена можливістю повного поглинання уваги яким-небудь одним видом діяльності. Виражається в тому,

що слідчий, перебуваючи у такому "домінантному стані", слабо реагує на інші впливи, сигнали і команди, що може призвести до негативних наслідків. Необхідним є використання дуже сильних подразників або попереджувальних сигналів, що можуть вивести слідчого з цього стану "поглинання".

Екстремальність діяльності слідчого також у багатьох випадках зумовлена:

- протидією слідчим діям окремих осіб і посадовців;
- труднощами у проведенні окремих слідчих дій через значні матеріальні затрати (наприклад, затрати за роботу судових експертів);
- провокуванням ситуацій "отримання" слідчим хабарів, інших благ.

Взагалі робота слідчого є суспільно значущим, складним, екстремальним видом діяльності, який вимагає формування в особистості високого рівня психологічної готовності.

Список використаної літератури

1.Томчук М. І. Психологічна готовність особистості до правоохоронної діяльності : монографія / М. І. Томчук. -Хмельницький : Еврика; Поліграфіст, 2003. - 154 с.

2.Шиханцов Г. Г. Юридическая психология. / Г. Г. Шиханцов. - М. : Зеркало, 1998.-352 с.

3.Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях : психологический аспект / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, В. А. Пономаренко. - М. : Университетское, 1985. - 206 с.